

Bruksela, 1 lipca 2019 r.
(OR. en)

10688/19

SOC 521
EMPL 402
ECOFIN 674
EDUC 332

NOTA

Od:	Komitet ds. Zatrudnienia i Komitet Ochrony Socjalnej
Do:	Komitet Stałych Przedstawicieli / Rada
Dotyczy:	Ocena zaleceń dla poszczególnych krajów na rok 2019 i realizacji zaleceń na rok 2018 = Zatwierdzenie opinii Komitetu ds. Zatrudnienia i Komitetu Ochrony Socjalnej

Delegacje otrzymują w załączeniu wyżej wspomniane opinie z myślą o posiedzeniu Rady (EPSCO), które odbędzie się 8 lipca 2019 r.

Horyzontalna opinia na 2019 r. dotycząca europejskiego semestru

Zgodnie z mandatem udzielonym przez Radę Komitet ds. Zatrudnienia i Komitet Ochrony Socjalnej zbadały realizację zawartych w zaleceniach dla poszczególnych krajów na 2018 r. aspektów dotyczących rynku pracy i kwestii społecznych. Komitet ds. Zatrudnienia i Komitet Ochrony Socjalnej przedłożyły Radzie w czerwcu 2019 r. notę horyzontalną zawierającą uwagi dotyczące przygotowanych przez Komisję Europejską propozycji zaleceń dla poszczególnych krajów na 2019 r., główne przesłania opracowane w wyniku prowadzonego przez te komitety wielostronnego nadzoru nad reformami państw członkowskich w obszarze zatrudnienia i polityki społecznej oraz ocenę postępów w realizacji celów strategii „Europa 2020”. Niniejsza nota uzupełnia – w imieniu obu komitetów – poprzedni dokument o uwagi na temat aspektów dotyczących zarządzania europejskim semestrem (część 1), poglądy partnerów społecznych i społecznych organizacji pozarządowych (część 2) oraz przesłania tematyczne wynikające z przeglądów w ramach wielostronnego nadzoru (część 3).¹

Część 1: Zalecenia dla poszczególnych krajów w kontekście europejskiego semestru

Europejski semestr jest cennym narzędziem koordynacji, propagowania i monitorowania wysiłków reformatorskich państw członkowskich. Ocenia i wspiera reformy państw członkowskich, a także strukturę i jakość ich szerzej pojętych działań politycznych. Pakiet zaleceń dla poszczególnych krajów na 2019 r. przedstawiony przez Komisję 5 czerwca opiera się na poprzednich latach; komitety uważają, że jest on odpowiednio wyważony i kładzie duży nacisk na aspekty społeczne. Choć takie podejście podoba się komitetom, niektóre państwa członkowskie zaapelowały o zastanowienie się nad zakresem europejskiego semestru w odniesieniu do obszarów polityki, gdyż ich zdaniem w ostatnich latach znacznie go rozszerzono. Komitety z zadowoleniem przyjmują również fakt, że Europejski filar praw socjalnych zajmuje ważne miejsce w pakiecie zaleceń i że zasady filaru odpowiednio w nim uwzględniono. Niektóre państwa członkowskie wezwały do pogłębionej integracji zasad filaru w ramach zaleceń dla poszczególnych krajów; uznano również, że przydatną drogą dalszych prac będzie prowadzenie ciągłej oceny przestrzegania tych zasad.

¹ Wnioski dotyczące poszczególnych krajów zostaną przedstawione w formie załącznika.

W tym roku odnotowano wzrost, w porównaniu z rokiem ubiegłym, łącznej liczby zaleceń dla poszczególnych krajów – wynikało to zwłaszcza z dodania zaleceń dotyczących inwestycji i z tego, że Grecja dołączyła do procesu europejskiego semestru po pomyślnym wyjściu z programu pomocy finansowej. Za pozytywne zjawisko należy uznać fakt, że jeszcze bardziej uwypuklono aspekty społeczne, zatrudnieniowe i edukacyjne. Komitety ponownie podkreślają, że w kontekście starzenia się społeczeństwa, cyfryzacji i zmiany klimatu proces europejskiego semestru powinien opierać się na całościowym podejściu integrującym polityki i reformy we wszystkich istotnych obszarach, w tym w zakresie gospodarki, zatrudnienia, kształcenia i szkolenia oraz włączenia społecznego. Przyjęte niedawno wytyczne dotyczące zatrudnienia dostarczają w tym kontekście politycznych i prawnych podstaw.

Tegoroczny pakiet kładzie również większy nacisk na powiązanie między inwestycjami i reformami, a co za tym idzie, zalecenia dla poszczególnych krajów bardziej skupiają się na inwestycjach. Komitety odnotowują, że każde państwo członkowskie otrzymało zalecenie dotyczące inwestycji oraz że pozostałe zalecenia mogą obejmować kwestie inwestycyjne, szczególnie zalecenia dotyczące zatrudnienia, polityki społecznej i edukacji. Komitety zwracają uwagę, że uwzględnienie aspektu inwestycyjnego pozwala na lepsze dostosowanie wysiłków reformatorskich i decyzji inwestycyjnych, co jeszcze bardziej wzmacnia proces europejskiego semestru. Kilka państw członkowskich zaapelowało o dalsze refleksje dotyczące powiązania między potrzebami inwestycyjnymi a funduszami strukturalnymi UE. Niektóre podkreślały również potrzebę wystarczającej elastyczności zasad fiskalnych i obszarów polityki, w ramach których można finansować inwestycje z funduszy strukturalnych UE.

Komitety podkreślają, że na przestrzeni lat sposób prowadzenia prac zarówno przez Komitet ds. Zatrudnienia, jak i Komitet Ochrony Socjalnej poprawił się, i zwracają uwagę na następujące aspekty dotyczące samego procesu oraz redagowania zaleceń dla poszczególnych krajów.

W odniesieniu do **procesu** europejskiego semestru komitety zwracają uwagę, że opóźnione przedłożenie zaleceń na 2019 r. dostarczyło powodów do niepokoju, zwłaszcza że groziło to tym, iż Rada nie będzie mogła wydać zgody politycznej na podstawie odpowiedniej oceny pakietu przez komitety Rady.

Mimo opóźnionego przedłożenia zaleceń dla poszczególnych krajów, ścisła współpraca między komitetami wspomagającymi Rady EPSCO i Rady Ecofin zapewniła jednak sprawny przebieg tego procesu. Komitety w dalszym ciągu odgrywały aktywną rolę w przygotowaniach do przyjęcia zaleceń przez dwa odpowiedzialne składy Rady – EPSCO i Ecofin. Wspólne posiedzenie Komitetu Polityki Gospodarczej, Komitetu ds. Zatrudnienia i Komitetu Ochrony Socjalnej w dalszym ciągu stanowi skuteczny sposób prowadzenia dyskusji nad zaleceniami o charakterze przekrojowym. Zapewnienie odpowiedniego czasu na dyskusję sprzyja poczuciu odpowiedzialności, umożliwia głębsze i prawdziwe wielostronne zrozumienie, a w dłuższej perspektywie przyczynia się do lepszego wdrażania reform.

Dostrzeżono wysoką jakość dokumentacji przygotowywanej przez Komisję w procesie europejskiego semestru. Docenia się znaczenie dwustronnych konsultacji Komisji z państwami członkowskimi na temat projektów sprawozdań jako środków sprzyjających lepszemu porozumieniu między państwami członkowskimi a Komisją w zakresie oceny, powiązanych wyzwań i działań politycznych. Konsultacje te mają również potencjał, by przyczynić się do wzmocnienia krajowej odpowiedzialności za zalecenia, co ma zasadnicze znaczenie dla powodzenia europejskiego semestru. Choć uznaje się to za pozytywny element procesu, komitety ponownie stwierdzają, że potrzebne jest jeszcze większe i bardziej terminowe zaangażowanie, gdyż odgrywa ono kluczową rolę we wzmacnianiu poczucia odpowiedzialności, a co za tym idzie, w powodzeniu reform.

Komitety ponownie podkreślają również potrzebę skuteczniejszego rozpatrywania, przed głównymi posiedzeniami komitetów, uwag państw członkowskich dotyczących faktów. Takie podejście, wraz z wyraźnym nadaniem priorytetu uwagom zgłoszonym przez same państwa członkowskie i skupieniem się na uwagach odnoszących się do zaleceń dla poszczególnych krajów, przysłużyłoby się skoncentrowaniu dyskusji na kwestiach merytorycznych.

Komitety przyjęły również z zadowoleniem większą liczbę państw członkowskich zgłaszających uwagi na temat zaleceń i motywów skierowanych do innych państw członkowskich, ponieważ stanowi to odzwierciedlenie wspólnych interesów i efektów zewnętrznych w ramach Unii Europejskiej. Takie dyskusje przyczyniają się do dalszego pogłębiania zrozumienia wspólnych wyzwań politycznych i wzmocnienia wymiany dobrych praktyk.

Proces tworzenia powiązań między wykorzystywanymi przez komitety narzędziami monitorowania i ich konkretne wykorzystywanie w negocjacjach dotyczących zaleceń dla poszczególnych krajów po raz kolejny dał efekty. Wyniki przeglądu sytuacji w dziedzinie zatrudnienia i przeglądu sytuacji w dziedzinie ochrony socjalnej okazały się przydatnymi zasobami wspierającymi dyskusje. Komitety odnotowują, że Komisja podczas przygotowywania zaleceń dla poszczególnych krajów i dowodów na potrzeby negocjacji dotyczących tych zaleceń w dużym stopniu opierała się na pracach prowadzonych w ramach nadzoru wielostronnego. Wnioski z nadzoru opracowane w ramach dyskusji nad zaleceniami dla poszczególnych krajów często stanowiły ostateczne rozstrzygnięcie danego punktu lub debaty. Prace w zakresie nadzoru wymagają znacznych nakładów w sferze zasobów zarówno od Komisji, jak i państw członkowskich, ale na tym etapie cyklu znów dały wartościowe wyniki. Jednocześnie wspomniano o konieczności refleksji, jak w przyszłości jeszcze bardziej zwiększyć efektywność prac przygotowawczych.

Powszechnie uznano, że rzeczywiste zaangażowanie partnerów społecznych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego i innych odpowiednich interesariuszy ma kluczowe znaczenie dla wdrażania reform i ich skuteczności.

Jeśli chodzi o **redagowanie** zaleceń dla poszczególnych krajów, komitety odnotowują wysoką jakość tekstu Komisji i unikanie zbędnych kwalifikatorów (takich jak „należy kontynuować”, „należy następnie”, „należy nadal”). Podobnie komitety utrzymały ogólną zasadę, by nie przyjmować proponowanych zmian, które nie są oparte na faktach i które nie uwzględniają wniosków z przeglądów prowadzonych w procesie europejskiego semestru. Komitety podkreślają, że zalecenia dla poszczególnych krajów powinny dawać wystarczającą jasność co do przywoływanego kontekstu, ale utrzymują, że motywy nie powinny pełnić roli zastępczych zaleceń. Pożądane byłoby również umieszczanie w motywach bardziej wyraźnych i spójnych opisów postępów poczynionych przez państwa członkowskie.

Mając na uwadze **przyszłość**, komitety zauważają, że zalecenia dla poszczególnych krajów powinny również lepiej uwzględniać polityczną rzeczywistość procesu reform. Wprowadzanie reform wymaga czasu na ich opracowanie, omówienie i wdrożenie. Wdraża się je często w ramach cykli wieloletnich. Należy więc zastanowić się, jak w zaleceniach dla poszczególnych krajów lepiej uwzględniać perspektywy średnioterminowe przy jednoczesnym zachowaniu tempa reform i powiązań z krajowymi cyklami politycznymi.

Część 2: Poglądy partnerów społecznych i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego

Dla pomyślnej realizacji reform politycznych kluczowe znaczenie mają zaangażowanie partnerów społecznych i konsultacje ze społeczeństwem obywatelskim. Oba komitety prowadziły wymiany poglądów z Komisją, europejskimi partnerami społecznymi i społecznymi organizacjami pozarządowymi w kontekście prowadzonego przez komitety nadzoru wielostronnego i nowego pakietu zaleceń dla poszczególnych krajów – traktując te dyskusje jako etap wstępny przed dyskusjami nad samymi zaleceniami.

Zarówno europejscy partnerzy społeczni, jak i społeczne organizacje pozarządowe z zadowoleniem przyjęły wzmocnioną współpracę z komitetami i pozytywnie ocenili swój udział na szczeblu UE, choć sygnalizowali obawy dotyczące ich terminowego i merytorycznego zaangażowania na szczeblu krajowym oraz wezwali do wzmocnionej współpracy na wszystkich etapach europejskiego semestru. Partnerzy społeczni podkreślili znaczenie ich szerszego zaangażowania również w kwestiach innych niż zatrudnienie. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego podkreślili potrzebę wyraźniejszego uznania ich roli w procesie europejskiego semestru i ustrukturyzowania dialogu obywatelskiego.

Przedstawiciele **pracodawców**² ogólnie przychylnie odnieśli się do tego pakietu, uznając go za odpowiednio wyważony. Zalecenia dla poszczególnych krajów zyskały na znaczeniu w obliczu obecnych wyzwań związanych z cyfryzacją, starzeniem się społeczeństwa i dekarbonizacją. Pracodawcy opowiadali się za położeniem większego nacisku na zmniejszenie kosztów pracy i rozwiązanie problemu klina podatkowego, by zapewnić konwergencję gospodarczą i społeczną. Za kwestię o kluczowym znaczeniu uznali umiejętności, zwłaszcza potrzebę zapewnienia odpowiedniego poziomu umiejętności cyfrowych wśród pracowników. Kwestie niedoboru kwalifikacji i niedopasowania umiejętności to nadal problemy o najwyższej wadze, zwłaszcza dla MŚP, dlatego przedstawiciele pracodawców z zadowoleniem przyjęliby bardziej pogłębione dyskusje na ten temat z Komitetem ds. Zatrudnienia.

Organizacje pracodawców podkreśliły również potrzebę dokonania przez państwa członkowskie modernizacji systemów świadczeń społecznych i wprowadzenia usprawnień w zakresie ukierunkowywania inwestycji społecznych i ich opłacalności – w ramach szerszych wysiłków na rzecz wzmocnienia finansów publicznych. Jeśli chodzi o inwestycje, potrzebne są inwestycje zarówno prywatne, jak i publiczne. W sferze ograniczania ubóstwa inwestycje publiczne odgrywają kluczową rolę w zapewnianiu wysokiej jakości usług. Państwa członkowskie zachęceno również do wymiany najlepszych praktyk i doświadczeń w zakresie najlepszych sposobów zmniejszenia klina podatkowego poprzez opracowywanie sprzyjającego zatrudnieniu finansowania ochrony socjalnej.

² BusinessEurope, Europejskie Stowarzyszenie Rzemiosła oraz Małych i Średnich Przedsiębiorstw (UEAPME) i Europejskie Centrum Pracodawców i Przedsiębiorstw Świadczących Usługi Publiczne (CEEP)

Przedstawiciele **związków zawodowych**³ podkreślili, iż ich zdaniem wzrost gospodarczy jest kruchy i nie poprawił znacząco wymiaru społecznego w Europie. W związku z tym w ramach europejskiego semestru należy w większym stopniu wykorzystywać podejście oparte na prawach stosowane w Europejskim filarze praw socjalnych, tak aby stawiać czoła wyzwaniom związanym z ubóstwem, wykluczeniem społecznym, niskimi płacami i dostępem do ochrony socjalnej. Niedawna poprawa sytuacji nadeszła po latach kryzysu, kiedy poziom inwestycji był niski, dlatego wciąż trzeba nadrobić zaległości w tym zakresie. Europejski semestr powinien zatem stosować nowy wzorzec dla inwestycji i kursu polityki fiskalnej. Państwa członkowskie powinny mieć pewną swobodę w uruchamianiu inwestycji publicznych w celu tworzenia miejsc pracy o wysokiej jakości. Jeżeli chodzi o zalecenia koncentrujące się na bardziej rygorystycznym finansowaniu, Europejska Konfederacja Związków Zawodowych zwraca się o większą elastyczność, tak by możliwe było wdrożenie Europejskiego filaru praw socjalnych. Istnieje przestrzeń fiskalna, z której państwa członkowskie mogłyby skorzystać, by poprawić sytuację społeczną. Za niepokojący uznano również fakt, że nie wdrożono wniosków z przeprowadzonego wspólnie przez Komitet ds. Zatrudnienia i partnerów społecznych przeglądu dotyczącego dialogu społecznego.

Przedstawiciele **społeczeństwa obywatelskiego**⁴ z zadowoleniem przyjęli zwiększone ujęcie w pakiecie zaleceń dla poszczególnych krajów na 2019 r. kwestii dotyczących rynku pracy, edukacji i polityki społecznej, a także uwzględnienie w tym pakiecie Europejskiego filaru praw socjalnych. Z zadowoleniem przyjęto uznanie, że inwestycje i reformy muszą iść ze sobą w parze. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego podkreślili, że choć tematy związane z zatrudnieniem i edukacją są silnie obecne w zaleceniach, należy położyć większy nacisk na kwestie związane ubóstwem i wykluczeniem społecznym (zwłaszcza wśród dzieci i grup defaworyzowanych), bezdomnością oraz przystępnymi cenowo, stabilnymi i dobrymi jakościowo usługami z zakresu opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej. Podkreślono, że utrzymująca się korzystna sytuacja gospodarcza stanowi szansę na osiągnięcie pozytywnej konwergencji społecznej i że należy nadal skupiać się na reformach. Należy czynić więcej dla tych, których już dotknęło ubóstwo, i bardziej skupić się na wdrożeniu reform, zwłaszcza z myślą o grupach defaworyzowanych. System podatkowy i system świadczeń mogą wspierać uczestnictwo w rynku pracy i zmniejszać nierówności.

³ Europejska Konfederacja Związków Zawodowych (ETUC)

⁴ Organizacje: Social Platform, Eurodiaconia, EAPN (w kwietniu) i Eurochild.

Część 3: Przesłania horyzontalne wynikające z nadzoru wielostronnego i wielostronnych przeglądów wdrożenia zaleceń

Nadzór wielostronny, polegający na wzajemnej ocenie – na forum komitetów – stanu wdrażania zaleceń dla poszczególnych krajów, jest jednym z głównych zadań zarówno Komitetu ds. Zatrudnienia, jak i Komitetu Ochrony Socjalnej, szczególnie w kontekście europejskiego semestru.

A. Przesłania z nadzoru wielostronnego prowadzonego przez Komitet ds. Zatrudnienia

W okresie od października 2018 r. do kwietnia 2019 r. Komitet ds. Zatrudnienia przeprowadził przeglądy w zakresie nadzoru wielostronnego i ćwiczenie oceny poszczególnych krajów, badając elementy zaleceń dla poszczególnych krajów związane z następującymi zagadnieniami polityki: (i) bezrobocie długotrwałe, (ii) dialog społeczny, (iii) segmentacja rynku pracy i praca nierejestrowana, (iv) uczestnictwo w rynku pracy, (v) aktywne polityki rynku pracy i publiczne służby zatrudnienia (PES), (vi) edukacja, umiejętności, kształcenie i szkolenie zawodowe oraz uczenie się dorosłych, oraz (vii) wynagrodzenia, konkurencyjność i opodatkowanie pracy.

Jak wspomniano powyżej, Komitet ds. Zatrudnienia dokonuje przeglądów w ramach wielostronnego nadzoru w podziale tematycznym. Dzięki temu z każdego zestawu przeglądów można wyciągnąć horyzontalne wnioski, które przedstawiono w niniejszej notcie.

Przeprowadzony przez Komitet ds. Zatrudnienia przegląd wdrażania **zalecenia Rady w sprawie integracji osób długotrwałe bezrobotnych na rynku pracy** miał miejsce w kontekście poprawy sytuacji na tym rynku, choć sytuacja w obrębie UE jest nadal zróżnicowana.⁵ Ponadto choć wszystkie państwa członkowskie podjęły działania, by poprawić wdrażanie zalecenia, poziom tego wdrażania jest różny. Jednym z największych wyzwań są zdolności publicznych służb zatrudnienia; niektóre państwa członkowskie doświadczają również znacznych różnic regionalnych w zakresie świadczenia usług przez te służby. W wielu państwach członkowskich osiągnięcie wysokiego współczynnika rejestracji długotrwałe bezrobotnych jest ściśle związane z uzależnieniem wypłaty świadczeń od zarejestrowania się za pośrednictwem publicznych służb zatrudnienia. Niektóre państwa wdrożyły strategie mające zapobiegać wyrejestrowaniu się, ale wiele państw członkowskich wciąż musi poprawić działania informacyjne skierowane do osób nieaktywnych zawodowo oraz stworzyć zachęty do rejestracji.

⁵ Kluczowe przesłania zostały wysłane Radzie EPSCO w oddzielnym dokumencie, zob. dokument Rady 14409/18.

Przegląd potwierdził, że na drodze do zatrudnienia ważne są dodatkowe usługi, takie jak usługi socjalne, zdrowotne, szkoleniowe i środki wsparcia. Podjęto wysiłki w celu zwiększenia koordynacji między różnymi podmiotami świadczącymi usługi, jednak koordynacja ta pozostaje jednym z głównych wyzwań. Podejścia krajowe w zakresie ustanowienia pojedynczego punktu kontaktowego różnią się: od pełnej integracji usług do jedynie wyznaczenia organu, który powinien taką rolę pełnić. Umowy w sprawie integracji na rynku pracy lub ich odpowiedniki są stosowane w większości państw członkowskich, ale trzeba robić więcej, zwłaszcza w zakresie dokonywania regularnych przeglądów indywidualnych ocen. Przedstawiono szereg działań związanych z zaangażowaniem pracodawców, w tym wyznaczanie specjalnych pracowników publicznych służb zatrudnienia i subsydiowanie wynagrodzeń w powiązaniu ze szkoleniami w miejscu pracy. Jednak w niektórych państwach członkowskich wciąż brakuje bardziej strategicznego podejścia do zawierania partnerstw przez interesariuszy. Ogólnie rzecz biorąc, choć dokonano znacznej poprawy jakości i kompletności danych zebranych przy wsparciu państw członkowskich w oparciu o ramy wskaźników Komitetu ds. Zatrudnienia, potrzeba dodatkowych działań, by udoskonalić dane powiązane z trwałością wyników osiągniętych na rzecz osób długotrwale bezrobotnych.

W ramach przeglądu dotyczącego **dialogu społecznego** analizowano różne aspekty uczestnictwa partnerów społecznych w reformach, strategiach politycznych i w europejskim semestrze.

W przeglądzie tym uczestniczyli krajowi i europejscy partnerzy społeczni. Odnotowano, że choć w zdecydowanej większości państw członkowskich istnieją prawne i instytucjonalne ramy prowadzenia dialogu społecznego, w ocenianych państwach członkowskich różny jest poziom zaangażowania krajowych partnerów społecznych w opracowywaniu i wdrażaniu reform i strategii politycznych dotyczących zatrudnienia i kwestii społecznych oraz w procesie europejskiego semestru. Komitet ds. Zatrudnienia podkreślił znaczenie terminowego i merytorycznego zaangażowania.

Komitet odnotował również wyzwania związane z reprezentatywnością partnerów społecznych w niektórych państwach członkowskich i podkreślił potrzebę udzielenia skutecznego wsparcia w celu zwiększenia zdolności partnerów społecznych.

W przeglądzie zaleceń dla poszczególnych krajów dotyczącym **segmentacji rynku pracy i pracy nierejestrowanej** odnotowano, że charakter segmentacji i pracy nierejestrowanej jest niejednorodny w państwach członkowskich UE i że same statystyki nie zawsze dają ogólny obraz aktualnej sytuacji. Segmentacja i praca nierejestrowana mogą na wiele sposobów szkodliwie wpływać na życie ludzi (na przykład wiążą się z kwestiami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dostępem do ochrony socjalnej) oraz na całą gospodarkę. Państwa członkowskie przeprowadziły w ostatnich latach szereg reform w tych obszarach w celu propagowania zatrudniania na czas nieokreślony i miejsc pracy wysokiej jakości, ale potrzeba czasu, by odniosły one pełny skutek. W istocie wiele bieżących reform ma na celu zlikwidowanie negatywnych skutków odczuwanych obecnie w wyniku przeprowadzonej dekady temu częściowej liberalizacji rynku pracy (tj. zezwolenia na szersze wykorzystywanie umów na czas określony bez zmiany przepisów dotyczących umów na czas nieokreślony) na przykład poprzez zmniejszanie różnic między przepisami dotyczącymi umów na czas nieokreślony i umów na czas określony (z uwzględnieniem aspektów dotyczących podatków i składek na ubezpieczenie społeczne).

Komitet ds. Zatrudnienia zwrócił uwagę na trudności w osiągnięciu konsensusu co do tego, jakie dokładnie reformy rynku pracy należy przeprowadzić w obecnej sytuacji politycznej. Podkreśla to ważną rolę, jaką mogą odegrać partnerzy społeczni, i znaczenie skutecznego dialogu społecznego. Podobnie jak w przypadku wielu innych kwestii, niezwykle ważne są szkolenia i rozwój umiejętności, by umożliwić ludziom jak najlepsze wykorzystanie szans na rynku pracy (należy zauważyć, że jednym z negatywnych skutków segmentacji jest niechęć pracodawców do inwestowania w umiejętności). Należy zwrócić uwagę na zapewnienie osobom poszukującym pracy odpowiednich wytycznych i doradztwa zawodowego. Takie działania mogą mieć pozytywny wpływ na jakość ofert pracy i zmniejszać niedopasowanie umiejętności.

Ogólnie rzecz biorąc, przy zwalczaniu pracy nierejestrowanej nadal ważne jest łączenie działań zniechęcających i zapobiegawczych (na przykład poprzez działania informacyjne i zwiększanie zaufania do instytucji): wymaga to wspólnych wysiłków i koordynacji między organami, takimi jak inspektoraty, instytucje zabezpieczenia społecznego, publiczne służby zatrudnienia i organy podatkowe. W wielu przypadkach postawy i zachowania kulturowe muszą ulec zmianie, a to z definicji wymaga uzgodnionych działań prowadzonych w dłuższym okresie. Ponadto z uwagi na pojawienie się i rosnące znaczenie nowych form pracy w państwach członkowskich UE konieczne jest większe zrozumienie roli i funkcji takich form zatrudnienia, w tym pracy za pośrednictwem platform internetowych.

Podjęto szereg działań w celu wzmocnienia inspektoratów pracy, zarówno pod względem ogólnej liczby inspektorów, jak i w zakresie zapewnienia, aby używali oni dostępnych zasobów w inteligentny i ukierunkowany sposób. Państwa członkowskie często stosują podejścia sektorowe lub regionalne, by zajmować się obszarami najbardziej dotkniętymi tym problemem. Dane liczbowe wskazują, że działania te przynoszą wymierne rezultaty.

Przeprowadzony przez Komitet ds. Zatrudnienia przegląd dotyczący **uczestnictwa w rynku pracy** dotyczył dwóch różnych aspektów: uczestnictwa jako takiego i zwiększenia wymiaru czasu pracy. W niektórych przypadkach zwracano też uwagę na regionalny wymiar uczestnictwa w rynku pracy. Dostępność, jakość i przystępność cenowa usług opieki nad dziećmi i nad osobami starszymi może w bardzo dużym stopniu wpływać na uczestnictwo kobiet w rynku pracy. Wiele państw członkowskich podejmuje wysiłki na rzecz poprawy świadczenia usług opiekuńczych i w wielu państwach duże znaczenie miało wsparcie płynące z EFS (choć budzi to wątpliwości co do długoterminowej stabilności). Pomocne mogą być też elastyczne rozwiązania dotyczące urlopu i organizacji pracy.

Jednocześnie warto przyrzeć się systemom podatkowym, które w szczególności mogą mieć wpływ na uczestnictwo drugich żywicieli rodziny. Podobnie rozważna konstrukcja systemów składek może pomóc obywatelom w wejściu na rynek pracy i utrzymaniu się na nim. Szczególnym wyzwaniem w tym zakresie, które należy monitorować, jest sposób, w jaki może się w przyszłości rozwijać praca. Kilka państw członkowskich podejmuje kroki w celu poprawy przejrzystości i zwiększenia świadomości na temat zróżnicowania wynagrodzenia ze względu na płeć – interesujące będzie sprawdzenie, czy działania te przyniosą oczekiwane efekty.

W odniesieniu do starszych pracowników działania mające na celu zwiększenie ich uczestnictwa koncentrują się na ograniczaniu dostępu do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę i zapewnianiu dostępu do szkoleń przydatnych na rynku pracy. W odniesieniu do grup defaworyzowanych napotykających liczne bariery utrudniające uczestnictwo w rynku pracy potrzebne jest wielowymiarowe podejście obejmujące usługi społeczne i usługi w zakresie zatrudnienia. Rekrutacja z zachowaniem anonimowości to narzędzie, które może pomóc w zwalczaniu głęboko zakorzenionej dyskryminacji na rynku pracy. Wbrew rozpowszechnionemu pogładowi, zgodnie z którym wiele kwestii związanych z uczestnictwem w rynku pracy jest w pewien sposób uwarunkowanych kulturowo, to powodzenie niedawnych inicjatyw dowodzi, że można osiągnąć pozytywne wyniki, nawet jeśli wymaga to czasu.

W przeglądzie dotyczącym **aktywnych polityk rynku pracy i publicznych służb zatrudnienia** zauważono, że choć sytuacja na rynku pracy poprawia się na całym terytorium UE, państwa członkowskie w coraz większym stopniu borykają się z niedoborami wykwalifikowanej siły roboczej, a niektóre grupy społeczne nie odnoszą korzyści z poprawy sytuacji. Planowanie i wdrażanie aktywnych polityk rynku pracy musi zachodzić w szerszym kontekście, uzupełniając środki z zakresu kształcenia i szkolenia, polityki i usługi społeczne, a także opierając się na tych środkach, usługach i politykach. Ukierunkowane środki szkoleniowe oraz dobrze rozwinięte sposoby określania potrzeb rynku pracy są ważne w przeciwdziałaniu wspomnianym problemom (partnerzy społeczni mogą odegrać w tym zadaniu istotną rolę). Należy opracować sposób mierzenia jakości i wyników instytucji szkoleniowych oraz przekazywania jasnych informacji na ten temat wszystkim zainteresowanym stronom.

Powiązanie aktywizacji ze świadczeniami jest istotne dla uzyskania publicznej akceptacji polityk, a sposób, w jaki określone są kryteria przy poszukiwaniu pracy, musi zapewnić osiągnięcie celu tego powiązania. By zwiększać szanse na zatrudnienie i gotowość do podjęcia pracy, aktywne polityki rynku pracy muszą być uzupełniane odpowiednim poradnictwem zawodowym i doradztwem. Ogólnie rzecz biorąc, by zapewnić skuteczność tych polityk, powinny one nieprzerwanie podlegać monitorowaniu, ocenie i przeglądowi. Co się tyczy publicznych służb zatrudnienia, wprowadzono wiele reform mających na celu zwiększenie ich zdolności i zasięgu, choć niektóre z tych reform wprowadzono ze znacznymi opóźnieniami. Monitorowanie wdrażania tych reform będzie miało kluczowe znaczenie dla ustalenia, czy osiągną one wyznaczone cele.

W przeglądzie dotyczącym **edukacji, umiejętności, kształcenia i szkolenia zawodowego oraz uczenia się dorosłych** wiele analizowanych zaleceń dla poszczególnych krajów dotyczyło kompleksowej reformy edukacji. Priorytet nadaje się umiejętnościom cyfrowym, często w ramach szerszej strategii rządowej. Kładzie się również nacisk na zwiększanie zapisywania się na kierunki studiów związane z przedmiotami STEM. Rozważając działania na rzecz zwiększenia atrakcyjności zawodu nauczyciela, wynagrodzenie jest tylko jednym (choć istotnym) z czynników. Należy zwrócić uwagę na mobilność, szkolenia i zmniejszenie obciążeń administracyjnych.

Jeśli chodzi o działania na rzecz systemów edukacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu, państwa członkowskie stosują różne podejścia. Niektóre koncentrują się na nauce języków obcych, inne na zapewnieniu wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, jeszcze inne na zapewnianiu jakości na wszystkich poziomach. Biorąc pod uwagę fakt, że wiele państw członkowskich mierzy się z podobnymi wyzwaniami, należy ustalić, które podejścia przynoszą najlepsze wyniki. Wczesne kończenie nauki jest problemem w kilku państwach. Duże znaczenie mają zdolności i skuteczność systemów wczesnego ostrzegania, ale konieczne jest również określenie działań, jakie należy podjąć w następstwie takiego ostrzeżenia. Wyzwaniem może być też znalezienie najlepszego sposobu zaangażowania rodzin w takie działania. Włączenie społeczne może też w dużym stopniu zależeć od umiejętności nauczycieli i ich zdolności do pracy z osobami należącymi do mniejszości i pochodzącymi ze środowisk defaworyzowanych.

Odnosnie do kształcenia i szkolenia zawodowego, w wielu państwach członkowskich prowadzono istotne działania reformatorskie, by poprawić jego adekwatność. Do tego celu często korzystano z funduszy UE, co samo w sobie nie jest problemem, ale rodzi wątpliwości co do zapewnienia stabilności projektów. Należy jednak zrobić więcej, by zwiększyć atrakcyjność kształcenia i szkolenia zawodowego oraz przygotowania zawodowego, ponieważ uczestnictwo w nich jest często niskie. Należy zwiększyć możliwości uzyskania przygotowania zawodowego w MŚP. Zaangażowanie partnerów społecznych jest często kluczem do powodzenia reform dotyczących kształcenia i szkolenia zawodowego. Podejmuje się próby stosowania innowacyjnych podejść w celu zwiększenia oferty kształcenia dorosłych i korzystania z tych możliwości; jednym z takich podejść jest wprowadzenie systemu indywidualnych kont szkoleniowych. W niwelowaniu luk w zasięgu geograficznym obok krajowych strategii ważną rolę odgrywają często lokalne projekty.

W ramach przeglądu dotyczącego **wynagrodzeń, konkurencyjności i opodatkowania pracy** odnotowano, iż wzrost płac jest nadal wolniejszy, niż oczekiwano na podstawie historycznych związków między wzrostem płac a bezrobociem. Głównymi czynnikami wpływającymi na wolniejsze tempo wzrostu wydają się niska inflacja i niski wzrost wydajności. Inne czynniki, w tym mobilność wewnątrzunijna i wzrost zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin, również mogły odegrać pewną rolę. Interesującą nową kwestią, która pojawiła się w kilku państwach członkowskich, jest żądanie włączenia większej liczby świadczeń niepieniężnych w rokowania zbiorowe, a co za tym idzie, nacisk na wzrost płac jest odpowiednio mniejszy. Wszystkie te obszary skorzystałyby na dalszych analizach.

By przeciwdziałać wolniejszemu wzrostowi płac, stosowane są środki z zakresu polityki, do których należą polityki dotyczące płacy minimalnej, wzmocnione ramy rokowań zbiorowych, środki z zakresu podatków i płac w sektorze publicznym. Środki pośrednie, które mogą mieć wpływ na wzrost płac, obejmują polityki, które – w duchu Europejskiego filaru praw socjalnych – wzmacniają prawa pracowników i ich głos w rokowaniach zbiorowych (np. w zakresie dostępu do zabezpieczenia społecznego, prawa do przenoszenia uprawnień, geograficznej i zawodowej mobilności pracowników) lub polityki, które zmniejszają rozwarstwienie rynku pracy. Chociaż w przypadku rokowań zbiorowych rolą państw członkowskich jest jedynie zapewnienie ram prawnych, interesujące mogłoby być rozważenie ewentualnych dodatkowych środków, które zachęciłyby partnerów społecznych do zwiększenia ich zdolności, zwiększenia zakresu układów zbiorowych lub do zawierania większej liczby układów zbiorowych w sektorach jak dotąd nimi nieobjętych lub dla nowych grup pracowników. Środki w ramach aktywnej polityki rynku pracy nadal generują potencjał w zakresie dostosowywania rynków pracy, zwiększają zdolność do zatrudnienia, poprawiają mobilność zawodową i zwiększają możliwości znalezienia pracy dla osób jej poszukujących i osób pozostających poza rynkiem pracy. Tam gdzie rosną płace, pojawia się często potrzeba uwzględnienia siły nabywczej, która mimo wszystko może się zmniejszać (np. z powodu kosztów mieszkań). Niektóre państwa członkowskie rozważają inne środki mające wpływ na płace, na przykład środki, które pośrednio zwiększają wydajność i wzrost poprzez stymulowanie badań naukowych i rozwoju i poprzez inwestowanie w kapitał ludzki (edukacja, umiejętności i uczenie się przez całe życie).

B. Przesłania z przeprowadzonych przez Komitet Ochrony Socjalnej wielostronnych przeglądów wdrożenia zaleceń

W marcu 2019 r. Komitet Ochrony Socjalnej dokonał przeglądu 38 zaleceń dotyczących obszarów leżących w jego kompetencjach: (i) ochrona socjalna i włączenie społeczne; (ii) emerytury; (iii) opieka zdrowotna; oraz (iv) opieka długoterminowa. Kwestie dotyczące opieki zdrowotnej zostały przeanalizowane wspólnie z przedstawicielami działającej w ramach Rady Grupy Roboczej Wysokiego Szczebla ds. Zdrowia Publicznego. Przeglądy przeprowadzono w podziale tematycznym, co pozwoliło na przygotowanie horyzontalnych wniosków w odniesieniu do każdego obszaru tematycznego.

Reformy w obszarze włączenia społecznego i ochrony socjalnej

Utrzymujący się rozwój europejskiej gospodarki przez ostatnie lata zaowocował poprawą warunków na rynku pracy i zwiększeniem dochodów gospodarstw domowych. Doprowadziło to do zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym – odsetek takich osób jest obecnie niższy niż przed kryzysem⁶. Jednak pomimo tych pozytywnych zmian kwestią problematyczną pozostaje włączający charakter ożywienia gospodarczego, gdyż utrzymuje się wysoki poziom nierówności i istnieje ryzyko, iż osoby w trudnej sytuacji zostaną w tyle.

W stawianiu czoła tym wyzwaniom zasadnicze znaczenie mają dobrze zaprojektowane systemy ochrony socjalnej, które inwestują w aktywne uczestnictwo obywateli w społeczeństwie i gospodarce i które zapewniają ochronę przed ryzykami w ciągu całego życia.

W ramach swoich wielostronnych przeglądów wdrażania 2019 Komitet Ochrony Socjalnej dokonał przeglądu postępów w odniesieniu do jedenastu zaleceń w dziedzinie ochrony socjalnej i włączenia społecznego. Tak jak w poprzednich latach większość zaleceń dla poszczególnych krajów w tym obszarze nadal silnie koncentruje się na aktywnym włączeniu, szczególnie na poprawie zakresu i adekwatności świadczeń socjalnych i na zmniejszaniu dysproporcji regionalnych i rozdrobnienia systemów wsparcia dochodu. Inne zalecenia skierowane do państw członkowskich wzywały do wyeliminowania luk w zakresie ochrony socjalnej osób zatrudnionych na podstawie umów niestandardowych; poprawy konstrukcji systemów ulg podatkowych i struktury wydatków socjalnych; a także do świadczenia usług wysokiej jakości (w zakresie opieki na dziećmi i mieszkalnictwa).

Wielostronne przeglądy Komitetu Ochrony Socjalnej wykazały, że państwa członkowskie nadal dokładają starań, by rozwiązywać stwierdzone problemy, choć tempo wdrażania reform wydaje się powolniejsze. Mówiąc szczegółowo, Komitet ocenił, że w zeszłym roku postępy były ograniczone w prawie dwóch trzecich państw członkowskich objętych przeglądem. Dla porównania wnioski dotyczące poprzedniego roku wskazywały na ograniczone postępy we wdrażaniu około jednej trzeciej zaleceń poddanych przeglądowi, podczas gdy w odniesieniu do pozostałych zaleceń poczyniono pewne lub znaczne postępy. W przypadku niektórych państw członkowskich wdrażanie reform było opóźnione z uwagi na konieczność osiągnięcia średniookresowego celu budżetowego oraz spełnienia wymogów koniecznych do przestrzegania postanowień paktu stabilności i wzrostu.

⁶ 22,4 % ludności UE w 2017 r.

W świetle tych wyników i niepewności co do przyszłych perspektyw gospodarczych Komitet Ochrony Socjalnej podkreśla, iż istnieje pilna potrzeba, by państwa członkowskie odnowiły i przyspieszyły swoje działania na rzecz reform. Przewodnymi celami reform państw członkowskich powinny nadal być włączenie społeczne, inwestycje i ochrona, zgodnie z odpowiednimi zasadami określonymi w Europejskim filarze praw socjalnych i z zastosowaniem podejścia opartego na aktywnym włączeniu.

Reformy w obszarze emerytur

Od zainicjowania procesu europejskiego semestru emerytury – z uwagi na ich dużą pozycję w budżecie i istotne znaczenie społeczne – były jednym z najważniejszych elementów programów reform państw członkowskich. W ciągu ostatnich dziesięciu lat reformy systemów emerytalnych koncentrowały się na dostosowaniu tych systemów do zmian demograficznych i zapewnianiu stabilności systemów. W ostatnich latach zaczęto przywiązywać większą wagę do kwestii adekwatności, jednak zalecenia dla poszczególnych krajów na 2018 r. w dalszym ciągu kładły duży nacisk na reformy systemów emerytalnych dotyczące stabilności.

Komitet Ochrony Socjalnej dokonał przeglądu wdrożenia trzynastu zaleceń w obszarze emerytur; większość tych zaleceń dotyczyła wielu aspektów systemów emerytalnych. Dziewięć zaleceń zwracało uwagę na kwestię stabilności emerytur, a pięć zaleceń dotyczyło adekwatności lub sprawiedliwości. Trzy państwa członkowskie zachęcono do ujednoczenia zasad dla różnych grup ludności; pozostałe zalecenia podkreślały znaczenie wydłużenia okresu aktywności zawodowej lub systemów dodatkowych emerytur.

Wielostronne przeglądy wdrożenia zaleceń dla poszczególnych krajów z 2018 r wykazały, że wiele państw wprowadziło już środki mające na celu zaradzenie wyzwaniom dotyczącym stabilności ich systemów emerytalnych lub jest w trakcie wdrażania takich środków. Obejmują one działania dotyczące podwyższenia wieku emerytalnego, bardziej restrykcyjnych warunków kwalifikowalności i ograniczania możliwości wcześniejszego przechodzenia na emeryturę. Niektóre państwa członkowskie podjęły kroki w celu przeglądu mechanizmów obliczania emerytur lub rozszerzenia zachęt do odroczonego przechodzenia na emeryturę. Inne państwa przekazały informacje na temat środków mających poprawić adekwatność emerytur; do środków tych należy podwyższenie emerytur minimalnych, nadzwyczajne świadczenia pieniężne dla osób otrzymujących najniższe emerytury oraz indeksacja emerytur. Kilka państw członkowskich rozpoczęło ważne reformy emerytalne, które powinny przynieść rezultaty w nadchodzących latach.

Ocena Komitetu Ochrony Socjalnej wykazała, że około połowy poddanych przeglądowi państw członkowskich osiągnęło pewne lub znaczne postępy, podczas gdy w poprzedniej ocenie takie postępy wykazywała tylko jedna trzecia państw. Jednak w tym roku dwa państwa członkowskie nie odnotowały żadnych postępów w spełnianiu wymogów zawartych w skierowanych do nich zaleceniach.

W świetle powyższej oceny Komitet Ochrony Socjalnej jest zdania, że aby stawić czoła rosnącej presji demograficznej w naszym starzejącym się społeczeństwie, niektóre państwa członkowskie muszą zintensyfikować wysiłki, natomiast te państwa członkowskie, które przyjęły już reformy, muszą je rygorystycznie wdrażać i unikać pogorszenia sytuacji. W programach reform państw członkowskich należy poświęcić więcej uwagi kwestiom adekwatności. Ponieważ zwiększa się średnie dalsze trwanie życia, wydłużenie życia zawodowego będzie niezbędne do tego, by mężczyźni i kobiety otrzymywali adekwatne świadczenia emerytalne. W programach reform państw członkowskich należy ująć środki prowadzące do dłuższej aktywności zawodowej, późniejszego odchodzenia z rynku pracy oraz równych warunków nabywania uprawnień emerytalnych.

Reformy w obszarze opieki zdrowotnej

Jednym z kluczowych elementów europejskiego modelu społecznego są powszechne i stabilne systemy opieki zdrowotnej gwarantujące dostęp do terminowej i przystępnej cenowo opieki zdrowotnej wysokiej jakości. I choć systemy zdrowotne państw członkowskich UE różnią się od siebie, borykają się z wieloma podobnymi wyzwaniami. Do czynników wywierających presję na systemy zdrowotne państw członkowskich należą m.in: starzenie się społeczeństwa, rosnące koszty innowacyjnych technologii i leków, niedobory wśród pracowników służby zdrowia lub ich nierównomierna dystrybucja.

W cyklu europejskiego semestru 2018 dwanaście państw członkowskich otrzymało zalecenia w obszarze opieki zdrowotnej. Łącznie siedem państw członkowskich otrzymało zalecenia dotyczące poprawy stabilności fiskalnej i opłacalności ich systemów. Dwa z tych państw odnotowują również wyzwania związane z dostępnością, podobnie jak pozostałe państwa poddane przeglądowi.

Przeglądy wielostronne prowadzone wspólnie z przedstawicielami działającej w ramach Rady Grupy Roboczej Wysokiego Szczebla ds. Zdrowia Publicznego wykazały, że wszystkie oceniane państwa członkowskie reformują swoje systemy zdrowotne, by stawić czoła stwierdzonym wyzwaniom, choć czynią to z różnym natężeniem. Wysiłki reformatorskie to czasem kompleksowe pakiety reform (które wymagają długoterminowego podejścia do ich przyjmowania i wdrażania, w związku z czym mogą podlegać opóźnieniom), a czasem działania krótkoterminowe (które jednak nie zawsze rozwiązują główne problemy). Reformy obejmują działania mające na celu poprawę świadczenia podstawowej i zintegrowanej opieki oraz przeniesienie niektórych usług poza leczenie szpitalne; ulepszone i zintegrowane ścieżki leczenia dla pacjentów z chorobami przewlekłymi, wzmocnione programy badań przesiewowych i profilaktycznych, zachęcanie pacjentów, lekarzy i farmaceutów do ograniczania wydatków na produkty lecznicze, środki na rzecz poprawy dostępu osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji np. do niektórych leków i metod leczenia; wysiłki na rzecz promowania zdrowszego stylu życia (w tym wśród osób młodych), oraz środki mające na celu rozwiązanie problemu niedoboru pracowników, niskich płac i nierównomiernej dystrybucji terytorialnej personelu medycznego w niektórych państwach członkowskich.

Pomimo wysiłków podejmowanych przez państwa członkowskie wydaje się, że od czerwca 2018 r. postępy w reformowaniu systemów opieki zdrowotnej uległy spowolnieniu. Z oceny Komitetu Ochrony Socjalnej wynika, że około połowy państw poddanych przeglądowi osiągnęło pewne lub znaczące postępy w rozwiązywaniu stwierdzonych problemów, podczas gdy druga połowa państw wykazuje ograniczone postępy. W poprzednim roku natomiast duża większość poddanych przeglądowi państw członkowskich wykazała pewne lub znaczące postępy. Komitet podkreśla potrzebę kontynuowania, przyspieszenia i pogłębienia rozpoczętych reform, szczególnie w zakresie poprawy skuteczności i wydajności systemów zdrowotnych. Potrzebne są odpowiednie środki zapobiegawcze, by zwiększyć stabilność bez szkody dla jakości i dostępu do usług. Potrzebne są również większe wysiłki na rzecz integracji różnych usług opieki zdrowotnej oraz lepszej koordynacji między służbą zdrowia i służbami socjalnymi.

Reformy w obszarze opieki długoterminowej

Trzy państwa członkowskie otrzymały w 2018 r. zalecenia dotyczące opieki długoterminowej, w których główny nacisk położono na poprawę opłacalności, ale też na zajęcie się kwestiami rozdrobnienia usług i zarządzania nimi. Zgłoszone w odpowiedzi na te zalecenia środki obejmują testowanie nowych rozwiązań z zakresu zintegrowanego świadczenia opieki długoterminowej w środowisku domowym, usprawnionego świadczenia opieki dla osób przewlekle chorych, a także wprowadzania jednolitych mechanizmów oceny potrzeb pacjentów.

Nadal aktualne są obawy dotyczące świadczenia usług formalnej opieki długoterminowej w obliczu rosnących potrzeb starzejącego się społeczeństwa w całej Europie. W związku z istniejącą presją na stabilność i funkcjonowanie systemów opieki długoterminowej Komitet Ochrony Socjalnej dostrzega potrzebę stosowania coraz bardziej proaktywnego podejścia politycznego, które stara się jednocześnie wzmocnić profilaktykę i sprzyjać wydajnemu i efektywnemu świadczeniu usług bez szkody dla ich jakości i dostępności oraz dla zapewniania warunków do niezależnego życia.
